

Шостака Віктор. Образ святого Київської Русі в контексті морально-духовного розвитку суспільства.

В статті проаналізовані сутність і зміст образу святості в його історичному розвитку. Описуються особливості картини світу в християнському свідомості і еволюційні зміни в світогляді населення в умовах Київської Русі. Робиться спроба осмислити практичну значимість образу святого в контексті сакральних цінностей і їх втілення в земних умовах.

Ключові слова: святість, християнське свідомість, Київська Русь, образ святого, сакральні цінності, народна міфологія, церква.

Shostak Viktor. The image of the Saint Kievan Rus in the Context of Moral and Spiritual Development of Society. The article analyzes moral conceptualization which existed on Ukrainian lands in their historical development. The peculiarities of the worldview in the Christian consciousness and evolutionary changes in the outlook of the population in Kievan Rus are described. An attempt is made to understand the practical significance of the saint image in the context of sacred values and their implementation in the Earth conditions.

Key words: morality, the Christian consciousness, Kievan Rus, saint image, sacred values, folk mythology, pre-Christian culture.

Стаття надійшла до редколегії
02.03.2016 р.

УДК 213.49

Ігор Дмитрук

Становлення та поділ п'ятидесятницьких напрямів в Україні у ХХ ст.

Українське п'ятидесятництво – це вагомий частини християнського суспільства України. Воно посідає важливе місце в розвитку української державності, однак, як і інші християнські конфесії нашої країни, не є чимось єдиним, бо розділене на велику кількість течій та груп. Українські п'ятидесятники, як і світове п'ятидесятництво загалом, прагнуть до централізації й утворення єдиного союзу, незважаючи на те, що така єдність практично неможлива, адже в самій цій християнській течії є вчення про помісні церкви. Саме тому багато п'ятидесятників проти централізованих союзів. Однак сьогодні у світі існує велике об'єднання цієї течії, Асамблея Бога, членами якої є 150 мільйонів християн світу. Найбільший український союз Церков християн віри євангельської теж належить до цього співтовариства.

Ключові слова: мурашківці, воронаєвці, шмідтівці, Асамблея Бога.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останніми роками українське п'ятидесятництво зазнало значних трансформаційних та інституційних змін. Воно створило найбільший у країні централізований союз ЦХВС, куди входить 120 тисяч дорослих членів п'ятидесятницьких церков. Сформовані також і менші об'єднання, зокрема ОЦХВС. Окрім цього, утворено велику кількість самостійних церков із зазначеним вище протестантським ученням, що їх часто називають харизматичними. Саме тому важливо проаналізувати історію п'ятидесятницьких напрямів на території сучасної України.

Завдання статті – дослідити історію виникнення п'ятидесятницьких напрямів в Україні, проаналізувати основні з них.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із початком свого утворення п'ятидесятництво не було цілісним напрямом, а складалося з багатьох течій. Від 60-х років ХХ ст. значна кількість вірян лібералізувалися й трансформувалися в неоп'ятидесятників, яких часто в нас називають харизматами. Саме тому важко сьогодні точно розмежувати п'ятидесятницькі церкви від неоп'ятидесятницьких.

Якщо розглядати напрями цієї протестантської церкви, їхній розвиток, спільність та відмінність віровчення, стає помітним факт багатоманітності й розгалуженості. Це можна пояснити тим, що в основі віровчення п'ятидесятників лежить доктрина про так звані помісні церкви, яка особливо популярна сьогодні серед неоп'ятидесятників. Оскільки ця концепція чимось нагадує поділ

православних церков, можна припустити, що, очевидно, вони запозичили її у православних. Згідно з цим ученням, кожен п'ятидесятницький храм є автономним і має право на самоуправління та виборність духовенства. Також п'ятидесятники ніколи не мали єдиного центру своєї церкви, що його, наприклад, мають інші протестантські течії, зокрема баптисти, адвентисти, методисти [6].

Щоб краще зрозуміти особливості поділу українських п'ятидесятників, потрібно розглянути історію виникнення та поширення цієї течії в Україні. Виникла вона в 1910 р., і тоді ж на території нашої країни з'явилися два різних напрями п'ятидесятників – воронаєвці та смородинці. Від початку незалежності нашої держави вони розпочали активну місіонерську роботу серед українського суспільства, яке було «спраглим віри в Бога». Тому п'ятидесятницькі напрями, які сформувалися на початку ХХ ст., активно трансформувалися та інституційно зорганізовувалися в об'єднання та окремі течії. Саме так з'явився найбільший союз ЦХВС, який поєднав у собі різноманітні течії цієї протестантської церкви й зумів їх централізувати. Проте ЦХВС як один із домінантних п'ятидесятницьких союзів України, утворений під час з'їзду п'ятидесятницьких лідерів 25–26 травня 1990 р., не зумів сформувати єдиного віровчення та культового уніфікованого напрямку. Попри це є ще й Об'єднана церква християн віри євангельської.

Окрім воронаєвців та шмідтівців, у п'ятидесятництві існують ще й такі напрями: мурашківці, смородинці, мельниківці, п'ятидесятники-суботники, доскональці.

Варті уваги дослідження діяльності п'ятидесятників-мурашківців таких науковців, як Е. Лебедюк, Р. Скакун. Перший дослідник розглядає структурні особливості організації п'ятидесятників-сіоністів або ж, інакше кажучи, мурашківців. Науковець підтверджує, що діяльність цього напрямку була піддана пропагандистській критиці з боку радянської влади та засуджувалася як антисуспільна організація [2]. Своєю чергою, Е. Лебедюк говорить про засновників організації – п'ятидесятників-сіоністів Івана Мурашка та Ольгу Кирильчук. Авторка статті стверджує, що І. Мурашко розгортав свою проповідницьку та місіонерську діяльність на території білоруського Полісся. Це спричинило появу там його послідовників та прихильників. Не менш важливу роль у пропагуванні ідеї п'ятидесятництва на Поліссі відіграли О. Кирильчук, авторитет якої піднявся значно вище від авторитету чоловіків, та її помічниця «Сара». У суспільстві та офіційній церкві була поширена думка, що лише чоловіки повинні бути духовними проповідниками, а не жінки [7].

Насправді засновниця не мала права назвати новостворену релігійну організацію своїм ім'ям, оскільки жінки не сприймалися як духовні провідники п'ятидесятницької церкви. Отож об'єднання одержало свою назву від співзасновника-чоловіка. І. Мурашко та О. Кирильчук стають лідерами релігійної організації, яка набуває харизматичного спрямування. Зі зміною керівництва релігійної організації церква мурашківців із харизматичної поступово перетворюється на апостольську з авторитарним режимом. Потрібно зауважити, що на членів згаданої релігійної спільноти накладалися обмеження та заборони, від них також вимагали дотримання певних правил поведінки. Відповідні вимоги діяли і для чоловіків, і для жінок.

Пізніше релігійна організація сіоністів-мурашківців, що її очолювала Любов Ушенко, перетворюється в екстатичну. Вона вимагала від своїх підопічних доведення самих себе до релігійного екстазу. У такий спосіб Л. Ушенко нав'язувала прихильникам цього об'єднання віру в реальне чуттєве спілкування зі Святим Духом.

Варто згадати вітчизняного науковця Р. Скакуна, який написав нарис сучасного мурашківського руху, приділивши велику увагу його найхарактернішим особливостям. Дослідник звернув увагу на характерні особливості, притаманні їхній діяльності, зокрема на містично-екстатичний культ, яким цей напрям різнився від інших п'ятидесятницьких [10].

Дослідник Р. Скакун стверджує, що про сіоністів-мурашківців у вітчизняній історіографії мало інформації, а тому, висвітлюючи питання про історію та організацію мурашківської комуні «Новий Єрусалим», посилається на білоруського науковця Болеслава Камейшу [11].

Думка Т. Грушової щодо п'ятидесятництва в Україні цікава тим, що дослідниця говорить про пріоритет цієї течії ще в 20-х роках ХХ ст. Вона доводить таке: «Цей релігійний рух з часу появи не був єдиною течією, а складався з кількох напрямків. Проповідь нового віровчення знайшла благодатний ґрунт в українському релігійному середовищі, що було зумовлено наявністю протестантської традиції в Україні». Крім того, Т. Грушова говорить і про негативні наслідки впливу тоталітарного режиму, який призвів до припинення легального існування п'ятидесятницьких громад

на території СРСР у 30-х роках ХХ ст. У той час провідних діячів згаданої вище церкви було арештовано. Більшість вірян відмовилися бути учасниками атеїстичних експериментів радянської влади, проте й надалі проводили збори релігійної громади [1].

У воєнний період активізували свою діяльність такі п'ятидесятницькі напрями, як мурашківці, п'ятидесятники-суботники, сіоністи, євангельські християни в апостольському дусі, християни віри євангельської, а також християни євангельської віри.

Т. Грушова доводить, що доктрина євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів починає поширюватися завдяки їхній місіонерській діяльності не тільки в СРСР, а й в країнах Центральної та Південної Європи. Мурашківські групи починають зосереджуватися в окремих областях України та Росії, у Білорусі, Молдові, Сибірі та Казахстані. Покликаючись на зібрані з німецьких джерел статистичні дані Л. Жабка-Потаповича, дослідниця стверджує, що більшовицький терор не зміг знищити євангельський рух в Україні. Кількість євангельських вірян в окупованих німцями частинах СРСР у 1942 р. становила 81,5 тис. осіб (враховуючи Україну, Білорусь, Північний Кавказ та Донську Кубань) [1].

Інше дослідження науковця Р. Скакуна підтверджує соціальну організацію та доктрину п'ятидесятників-мурашківців. Річ у тім, що особливість їхнього вчення полягає в його апокаліптичному характері й спрямоване на швидке оновлення соціального життя в Царстві Божому. Сама ж суть доктрини полягала у висуненні широкого комплексу обрядових морально-практичних норм та реалізації в житті мурашківської громади. Важливим є і те, що ритуалізовані морально-практичні норми представники згаданого вище угруповання запозичили зі Старого Завіту й мали покласти їх в основу справедливого ладу, який передбачав таке: дотримання суботного та недільного днів, споживання тільки чистої їжі, заборона голити бороду, для жінок обов'язкове носіння певної одежі, жертвоприношення. Як зауважує дослідник, така «ритуалістична, юдаїстична природа сіонської віри була прямою реакцією на кризу традиційних норм та цінностей і тих інститутів (сім'я, громада, церква), що були їх гарантантами» [4].

Доктрина мурашківців також містила відбиток етнічного вірування, наприклад ідею про переселення душ та їхнє втілення в тіло тварин як покарання за власні гріхи. Спостерігається також тенденція до алегоричного розуміння таких ключових християнських понять, як рай, пекло, небо, ототожнення Бога з любов'ю та добром у людській душі.

Щодо інших напрямів п'ятидесятництва в Україні зазначимо, що існують іще напрями, назви яких походять від імен їхніх основоположників. Вище вже згадувалося про найчисленніший напрям – воронаєвців (християн євангельської віри), другу сходинку посідають шмідтівці (християни віри євангельської), наступними є смородинці (євангельські християни в дусі апостольському), нижче – мельниківці (п'ятидесятники-сіоністи), п'ятидесятники-суботники, доскональці. Спробуємо зробити релігієзнавчий аналіз доктринальних особливостей напрямів п'ятидесятництва.

Так, наприклад, базою воронаєвської доктрини є глосолалії (говоріння іншими мовами), чудеса та пророцтва. Воронаєвці – прихильники доктрини про Трійцю, вони акцентують свою увагу на третій її особі – Святому Духові. Їхні молитовні зібрання супроводжуються колективною молитвою «Отче наш». Ритуальне значення має сам обряд переломлення хліба, під час якого здійснюється омивання ніг. У таїнстві Євхаристії використовується лише прісний хліб та натуральне вино.

У доктрині шмідтівців головна ідея – хрещення Святим Духом, відсутні глосолалії та обряд омивання ніг. Відмінність таїнства Євхаристії шмідтівців від воронаєвців полягає у використанні першими прісного або ж заквашеного хліба. У релігійній практиці богослужінь шмідтівців – слухання проповідей, читання біблійного тексту, колективна молитва та спів духовних пісень [2].

На відміну від воронаєвців та шмідтівців, у смородинській доктрині є догмат про єдність божества. Відмінність його полягає в тому, що три особи Трійці повністю сконцентровані в Ісусі Христі. Смородинці звертаються в молитвах та звершують хрещення від імені особи Ісуса Христа. Їхня доктрина частково відмінна від християнської, оскільки заперечує тринітарну ідею. Глосолалії в цьому напрямі не практикуються, також малою є зацікавленість у пророкуванні, не здійснюється обряд омивання під час переломлення хліба.

Серед доктринальних особливостей мельниківців – догмат про друге пришествя Ісуса Христа та ідея хліазму (тисячолітнього царства). У них активно пропагується переселення прихильників цього напрямку до Палестини, на гору Сіон, в очікуванні другого пришествия Христа. Моління

п'ятидесятників-сіоністів мають істеричний характер. Для мельниківців важливим є заклик до вірян відмовитися від матеріальних благ, своєї власності, роботи, розірвати сімейні стосунки задля виїзду в столицю тисячолітнього царства – Сіон. У доктрині мельниківців лежить ідея спасіння людини, яка не залежить від Бога, а лише від неї самої [9].

П'ятидесятники-суботники являють собою відокремлену групу, що виділилася з напрямку сіоністів (мельниківців). Їхня доктрина – аналог воронаєвської. Тут особливу увагу приділено шануванню суботи – святого вихідного дня – і наполегливому молінню. Сама ж доктрина не набула широкої популярності.

Характерна відмінність іншого напрямку – п'ятидесятників-доскональців – полягає в запереченні глосололій, проповіді «християнського соціалізму», яка є формою індивідуального збагачення, практика невідповідного шлюбу або, як інакше вони його називають, повального очищення від гріхів. Варто відзначити, що цей напрям теж не набув значного поширення.

Висновки. У результаті дослідження виявлено, що в доктринах різних напрямів п'ятидесятництва є спільні риси, а є й відмінні. Тому феномен цієї протестантської течії в Україні викликає зацікавлення і вітчизняних, і зарубіжних дослідників. Зауважимо, що характерним для п'ятидесятників у нашій незалежній державі є, передусім, усвідомлення доленосних соціальних проблем та пошуки їх розв'язання. Отож, подібний песимізм, який спостерігається сьогодні, починає істотно впливати на соціальну активність самих вірян та засвоєння ними культурних цінностей.

Зауважимо, що в сучасних українських п'ятидесятників різних напрямів та груп ми спостерігаємо такі явища, як індиферентність і соціальна пасивність. Соціальну дійсність українські п'ятидесятники сприймають реалістично, виявлено певну їхню активність у трудовій, громадській та культурній сферах життя, помітний ріст благодійницької та місіонерської роботи громад християн віри євангельської не тільки в Україні, а й за кордоном. У нашій державі нараховано близько дев'яносто таких громад, які об'єднані в Союз ХВС України. За межами п'ятидесятницьких єднань діє 180 громад, 67 із них харизматичного типу. Функціонує 144 громади церкви Повного Євангелія і ще 50 – Союзу вільних церков християн євангельської віри України.

Джерела і література

1. Грушова Т. В. Український п'ятидесятницький рух під час Другої світової війни / Т. В. Грушова // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – 2002. – Вип. XV. – С. 154–159.
2. Лебедюк Є. Н. Євангельські християни – святі сіоністи: формування церковного устрою організації / Є. Н. Лебедюк // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Філософія. – 2012. – Вип. 22. – С. 194–198.
3. Паніна Л. А. Сучасна релігійна ситуація на Рівненщині: статистичний огляд / Л. А. Паніна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Іст. релігієзнавство. – 2012. – Вип. 6. – С. 248–254.
4. Паночко М. Єдність – фундамент для пробудження / М. Паночко // Назустріч надії. – 2007. – № 1. – С. 3.
5. Папаяні І. Євангельські християни-баптисти і п'ятидесятники у 1960–1980-х роках ХХ ст. / І. Папаяні // Українське релігієзнавство. – К. : УАР, 2011. – № 58. – 247 с.
6. Перебесюк В. П. Релігійна ситуація в Україні: міжцерковні конфлікти і молодь / В. П. Перебесюк // Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – К., 1993. – С. 117–122.
7. Подольська Є. А. Етнічність, релігія, нація: міжкультурні комунікації / Є. А. Подольська, О. А. Філіпова. – Х., 2003. – С.139–146.
8. Рощина Л. О. Розколи та об'єднання євангельських християн-баптистів у радянську добу / Л. О. Рощина, О. В. Горбатенко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2014. – № 3. – С. 51–59.
9. Саламаха І. П'ятидесятники України в післявоєнні роки (1945–1948 рр.) / І. Саламаха // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Іст. релігієзнавство. – 2009. – Вип. 6. – С. 207–214.
10. Скакун Р. Л. «Новий Єрусалим» Івана Мурашка: сектантська комуна на Поліссі / Р. Л. Скакун // Історія релігій в Україні і світі : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 3. – С. 215–225. – (Сер. : Іст. релігієзнавство).
11. Скакун Р. Л. Євангельські християни святі сіоністи: історія соціальної організації та віровчення : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 09.00.11 / Скакун Р. Л. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 18 с.

Дмитрук Игорь. Становление и разделение пятидесятнических направлений в Украине в ХХ в. Украинское пятидесятничество – значительная часть христианского общества Украины. Оно занимает важное место в развитии украинской государственности, но, как и другие христианские конфессии нашей страны, не

является чем-то единым и разделено на большое количество течений и групп. Украинские пятидесятники, как и мировое пятидесятничество в целом, стремятся к централизации и образованию единого союза, несмотря на то, что такое единство практически невозможно, ведь в самом этом христианском течении имеется учение о поместных церквях. Именно поэтому многие пятидесятники против централизованных союзов. Однако сегодня в мире есть большое объединение вышеупомянутого течения, Ассамблея Бога, членами которого являются 150 млн христиан. Крупнейший украинский союз Церквей христиан веры евангельской тоже принадлежит к этому сообществу.

В последние годы украинское пятидесятничество претерпело значительные трансформационные и институциональные изменения. Оно создало крупнейший в стране централизованный союз ЦХВЕ, куда входит 120 тыс. взрослых членов пятидесятнических церквей. Также сформированы и меньшие объединения, в частности ОЦХВЕ. Кроме этого, образовано большое количество самостоятельных церквей с вышеупомянутым протестантским учением, которые часто называют харизматическими.

Ключевые слова: мурашковцы, воронаевцы, шмидтовцы, Ассамблея Бога.

Dmytruk Igor. The Formation and Separation of Pentecostal Trends in Ukraine in the Twentieth Century.

Ukrainian Pentecostalism – a significant part of the Christian society in Ukraine. It has an important place in the development of Ukrainian statehood, but, like other Christian denominations in our country, not a single, divided since a large number of movements and groups.

Ukrainian Pentecostals, Pentecostalism and the world as a whole, tend to centralize and create a single union despite the fact that such unity is almost impossible, because in most Christian denominations this is the doctrine of local churches.

That is why many Pentecostal against centralized unions. But today the world's great unification flow above Assembly of God, whose members are 150 million Christians around the world. The largest Ukrainian Union of Churches of Evangelical Christians are also members of this community.

In recent years, Ukrainian Pentecostalism has undergone significant transformation and institutional change.

It has created the country's largest union central TSHVYE, which includes 120,000 adult members of Pentecostal churches. Also formed and smaller associations, including OTSHVYE. Also established a large number of independent churches aforementioned Protestant doctrine, often called charismatic.

Key words: murashkivtsi, voroniaevtsi, shmidtivtsi, Assembly of God.

Стаття надійшла до редколегії
21.03.2016 р.